

УДК 81'272

UDC

DOI: 10.17223/18572685/52/22

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЕВРОПСКОЙ ХАРТЫ РЕГІОНАЛЬНИХ АБО МІНОРИТНИХ ЯЗЫКІВ У ШКОЛЬСЬКІЙ СІСТЕМІ РУСИНІВ НА СЛОВАКІЇ (2003–2014)

А. Плїшкова

Пряшівська універзіта у Пряшові – Інштітут русиньского языка і
культуры

ул. 17. новембра, 15, Пряшів, 08005, Словенско

E-mail: anna.pliskova@unipo.sk

Абстракт

Европска харта регіональних або міноритних языків про Словацьку Републіку платить од 1. януара 2002. Харта є контрольным механізмом на оцінёваня дотримованя ей установлїнь у сіґнатарській державі з цілём дати подля потреби рекомендації на зліпшіня легіслативы, політики і практикы. Основным іштрументом того поступу є Выбор експертів Рады Европы (РЕ), котрого главнов задачов є перевірити реалну сітуацію в регіональних або міноритних языках у даній державі, дати Выбору міністрів РЕ оцініня дотримованя приятих повинностей сіґнатарсков країнов, а кідь треба, то вызывати членьску країну к высшій мірі заанґажованости. З цілём злегшыти тоту задачу Выбор міністрів РЕ прияв основу імплементачных справ, котры членьска держава має повинность предкладати Раді Европы в трирічних ціклах. Дотеперь Словацька Републіка предложыла 4 імплементачны справы а Выбор експертів РЕ выставив оцініня ку кождей з них. Штудія аналізує сітуацію в русиньскім народностнім школстві Русинів на Словакії по штирѣх ціклах моніторованя Рады Европы і вказує на проблемы повязаны з імплементаций харты у статі 8 – Освіта, выходячі з оцініня Выбору експертів РЕ знаня реалой сітуації.

Ключовы слова: Русиньскый язык, Европска харта регіональних або міноритних языків, русиньске школство, русиньскый язык в Словакії.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ЕВРОПЕЙСКОЙ ХАРТИИ РЕГИОНАЛЬНЫХ ЯЗЫКОВ ИЛИ ЯЗЫКОВ МЕНЬШИНСТВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ РУСИНОВ В СЛОВАКИИ (2003–2014)

А. Плишкова

Пряшевский университет в Пряшеве – Институт русинского языка и культуры

Словакия, 08005, г. Пряшев, ул. 17 ноября, 15

E-mail: anna.pliskova@unipo.sk

Авторское резюме

Европейская хартия региональных языков или языков меньшинств, действующая в Словакии с января 2002 г., представляет собой механизм контроля для оценки применения ее положений в каждой договорной стране с целью дать рекомендации по законодательному, политическому и практическому улучшению, если это необходимо. Этот механизм представлен в виде Комитета экспертов Совета Европы (СЕ), основной задачей которого является исследование фактического положения региональных языков или языков меньшинств в данной стране. Комитет экспертов СЕ должен предоставить Комиссии министров СЕ оценку того, как договорная страна выполняет свои обязательства, в случае необходимости настаивать на том, чтобы это государство-член поднялось на более высокий уровень взаимодействия. Чтобы облегчить эту задачу, Комитет министров Совета Европы принял структуру отчетов об осуществлении положений хартии, которые договорная страна предоставляет секретарю СЕ в трехлетних циклах. Словацкая Республика подготовила за это время четыре доклада о реализации хартии, Комитет экспертов Совета Европы – четыре оценочных доклада. В статье анализируются состояние образования на родном языке русинов в Словакии после четырех циклов мониторинга и проблемы, связанные с выполнением обязательств Словакии по хартии в статье 8: «Образование и оценка выполнения обязательств Словакии Комитетом экспертов СЕ».

Ключевые слова: русинский язык, Европейская хартия региональных языков или языков меньшинств, русинскоязычное образование, русинский язык в Словакии.

THE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN CHARTER FOR REGIONAL OR MINORITY LANGUAGES IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF RUSINS IN SLOVAKIA (2003–2014)

A. Plishkova

University of Prešov – Institute of Rusin Language and Culture
15 17 November Street, 08005, Prešov, Slovakia
E-mail: anna.pliskova@unipo.sk

Abstract

The European Charter for Regional or Minority Languages, operative in Slovakia from January 2002, provides a control mechanism for evaluating the application of its provisions in each contractual country with the goal of giving recommendations for legislative, political, and practical improvement, if needed. This mechanism consists in a panel of experts, whose major task is to investigate the actual situation of the regional or minority languages in a given country. The panel is also to provide the Commission of Ministers of the Council of Europe with an assessment of how the contractual country holds to the obligations in case there should be a need to insist that the member state should rise to a higher level of engagement. To facilitate this task, the Commission of Ministers of the Council of Europe adopted a structure for the implementation reports submitted by the contractual country to the secretary of the Council of Europe in three-year cycles. Up to now, the Slovak Republic has produced four implementation reports, and the panel of experts has prepared its four assessment reports. The present article analyses the condition of and issues connected with the full implementation of the obligations of the Charter by the Slovak Republic in Article 8: Education and evaluation by the panel of experts of the Council of Europe.

Keywords: Rusin Language, European Charter for Regional or Minority Languages, Rusin Language Education, Rusin Language in Slovakia.

Вступ. На території многих європейських держав живуть регіональні автохтонні групи жителів, котрі комунікують мовою інакшею від переважної частини жителів. Є то природний наслідок історичного розвитку, в котрім формовання держав не проходило лем подля правил чисто дефінованих мовою, і в котрім малі групи були абсорбовані більшими.

В рамках Европской унії (ЕУ) ся говорить многыма языками, причім 23 з них суть офіціално узнаныма і зарівно суть робочіма языками ЕУ. Окрем них екзістує понад 60 первістных регіональных і мінорітних языків, з котрых 5 ся класіфікують як напівурядны (каталанський, ґаліційський, баскіцький, шкотсько-ґальський, вельський). Іншы языки не мають в Европской унії статус офіціального языка. Хоць ЕУ має лімітований вплив на політики у сфері освіти і языків окремых членських країн, бо тоты суть у компетенції влад даных країн, але має механізмы забудованы в європських договорах, таких, як *Европска харта регіональных або мінорітних языків* і *Рамковий договор на охрану народностных меншын*, через котры припоминають членським країнам ЕУ повинність ґарантовати языкову різnorodость на їх території і підпоровати навчання і знання мінорітних і регіональных языків.

Єдным з мінорітних языків, к яким ся односять уведжены європскы договоры заміряны на підпору захованя і розвоя тзв. малых языків, є язык карпатських Русинів, жыючіх на території дакількох членських країн ЕУ. В нашій статі ся заміряєме на став і проблемы імплементації Европской харты регіональных або мінорітних языків у сфері освіти автохтонного жытельства Русинів на Словакії, яке компактно заселять територію северовыходной части країны – Пряшівського самосправного края, респ. пряшівску область.

Русиньський язык в контексті філософії харты языків. Акцептованыма термінами вжываныма на класіфікацію языків, котры суть в Европі первістныма, але не суть штатныма языками в конкретнім штаті, суть терміны *регіональны* або *мінорітны* языки. Прияла їх Рада Европы до своєї Харты регіональных або мінорітних языків. Тоты языки належать до 4 категорій: 1) домашні языки, котры суть первістныма, але не суть штатныма языками; 2) домашні і чезрезгранічны языки, котры суть первістныма і вжывають ся у веце як єднім штаті, але не суть штатныма языками; 3) чезрезгранічны языки, котры екзістують як штатный язык в єднім штаті і як мінорітный у другім штаті; 4) языки без території (напр. ромський) (Jones 2013: 5).

В 90. рр. XX. ст. выдала орґанізація УНЕСКО публікацію «*Червена книга огроженных языків*» із списком вшыткых огроженных языків світа. Тоту книгу пізніше замінив «*Атлас світовых языків в огрожіню*» (Atlas 2012). В роках 2002 – 2003 пожадала орґанізація УНЕСКО групу експертів *ad hoc* створити крітерії на становлїня животаспособности языка. Експерты вышпеціфіковали 7 ступнів животаспособности языка, причім 5 з них належить огроженным языкам: 1) безпечный, 2) стабільный – але огроженный, 3) крегкий, 4) ясно огроженный, 5) важно огроженный, 6) крітїчно огроженный, 7) зникнутий.

Русинський язык на Словакії і в цілій карпатській области подля споминаного Атласу ся класіфікує атрібутом «крегкий», што значить же «языком говорить векшына дітей, але ёго вживаня може быти ограничєне на даяку область», напр. на домашнє окружїня, причім войводинський русинський язык ся класіфікує як «ясно огроженный», т. є. діти ся дома уж не учать тот язык як свій материнський (Atlas 2012). Выходячі з уведжєных дефініцій класіфікації языків і познания соціолінгвістичной сітуації, думаєме собі, же і карпатський русинський язык належить до категорії «ясно огроженных» языків у Словакії і в Европі. Документують то штатістики із списованя людей, але і можности розвоя того языка в окремых сферах функціонованя і в окремых країнах, в котрых Руси́ны жыють як автохтонна міноріта.

Демографічна сітуація регіональних і мінорітних языків осцілує од дакілько тісяч аж по дакілько міліонів ужывателів. Кідь говоримє о Русинах на Словакії, то подля фахового одгаду тотя народностна меншына має коло 130 тис. особ, но подля офіціальной штатістики з посліднього списованя людей (2011) к русинській народности ся приголосило нецілых 33,5 тис. особ, а скоро 55,5 тис. з них собі увєло материнський язык русинський. Кідь говоримє в общім о карпатських Русинах, то одгадує ся, же у світі їх жыє приближно 1,7 міл. жытелів (Magocsi 2016: 22), але думаєме собі, же ани третина з них – з розлічных обективних і субективних причін – у каждоденній комунікації не говорить по русинськы. То значить, же переважна часть дітей карпатських Русинів ся ани дома, але ани в школї уж не учить русинський язык як свій материнський, котрый якраз зато мы го класіфікуєме як язык «ясно огроженный».

В залежности од уж споминаной демографічной сітуації одлишуют ся законы і практика каждой державы односно регіональних або мінорітних языків. Про вшыткы зістає сполочным знаком бівша або менша міра неістоты. Під впливом модерной цивілізації, і в першім рядї масмедій, внаслідку неприязной політичной сітуації або асимілачной політики влад окремых країн, регіональні або мінорітны языки стоять в сучасности перед визначныма грозбами, на котры уже довшыи час указовали різны органы Рады Европы. Фактом є, же Договор на охрану людських прав і основных слобод у статі 14 установлює прінцип недіскримінації, главно заказує діскримінацію заложєну на языку або приналежности к народностній меншині. Хоць то было важне діло, дотыкало ся лем індивідуального права – не быти выставлений діскримінації – але хыбила ту сістема позитивной охраны мінорітних языків і ґруп бісідуючих тыма языками. В році 1961 Парламентне зґромаждїня Рады Европы вызвало к охранныму кроку на доповнїня Европского договору створєного на ґарантованя

права міноритних ґруп на властну культуру, властний язык, на основаня школ і т. д. Напосліды в році 1981 Парламентне згромаждіння Рады Европы прияло Рекомендацію ч. 928 о проблемах освіти і культуры в европейских міноритных языках і діалектах, і в тім самім році Европський парламент видав резолюцію, котра ся тыкать того вопросу. Обидва документи принесли заключіння, же треба сформуловати харту регіональных або міноритных языків і культур. На основі того тогдышня Стала конференція містных і регіональных орґанів Европы прияла ся приправити Европску харту регіональных або міноритных языків з оглядом на задачу, котра чекать регіональны і містны орґаны в одношіню к языкам і культурам на містній і регіональній уровни.

Вступна робота перед выготовлїнем харты взяла до увагы справу о актуалнім ставі регіональных і міноритных языків в Европі, а в році 1984 і шыроку діскузію, на котрій взяло участь 250 людей, репрезентуючих понад 40 языків. Концепт харты створила ґрупа експертів на регіональны і міноритны языки. Наконець Стала конференція у своїй Резолюції ч. 192 з року 1988 запропоновала текст харты, о котрім ся вирішило, же буде мати штатут договору. Наслідно Выбор міністрів РЕ зложыв *ad hoc* міджівладну Комісію експертів на регіональны і міноритны языки, одповідну за выпрацованя харты, котра зачала свою роботу кінцем рока 1989. Перед предложінєм дефінітивной подобы харты Выбору міністрів РЕ в році 1992 Комісія експертів на регіональны і міноритны языки конзултовала і взяла до увагы погляды многих шпеціалізованих выборів Рады Европы. Харта была схвалена як договор Выбором міністрів РЕ на 478. засіданю делегацій міністрів 25. юна 1992, а отворена на підпис была 5. новембра 1992 у Штрасбурґу.

Першорядов основов харты, яка є задекларована такой в Преамбулі, є ей кулурный розмір. Взникла на охрону і підпору регіональных і міноритных языків, котры суть огроженым аспектом европейской культурной дідовизны. З той причіны не обягує лем антідіскриміначны прінципы односно хоснованя тых языків, але тыж дефінує інштрументы на активну підпору регіональных і міноритных языків з цілєм забезпечити їх хоснованя в освітній системі, масмедіях, юстіції, урядній сфері, в соціалнім і економічнім жывоті і в културных активітах (Ладіжінський 2001: 1–3). Вдяка ним бы ся дало досягнути захованя і розвой тых языків як живой части европейской культурной ідентіты.

Харта ся складать з Преамбулы, 5 частей і 23 статей:

Часть I – Общі установлїня;

Часть II – Цілі і прінципы дефінованы на основі статі 2 абз. 1 («Каждый член договору повинен дотримувати установлїня уведжены в части II в одношіню ку вшыткым регіональным або міноритным языкам,

котрыма ся бісїдуе на ёго тєрїторїї і котры корешпондують з абсягом понятия в статї 1») (OMZVSR 2001: 6056);

Часть III – Крокы на підпору вжываня реґіональных або мїнорїтных языків у цївільнім жывоті подля повинностей уведжєных в ст. 2 абз. 2 («В одношію ку каждому языку, котрый ся уведе при ратїфікації, прїятю або одобрїню подля ст. 3, каждый член договору повинен акцептовати мїнімально 35 абзаців або букв выбранных з установлїнь части III той харты, причїм мїнімально три мусять быти выбранны із статей 8 і 12 а єден із статей 9, 10, 11 і 13») (OMZVSR 2001: 6056);

Часть IV – Дотримованя харты (обсягує установлїня процесу реалїзації, главно заложїня Выбору експертів РЕ на монїторованя дотримованя харты);

Часть V – Заклучны установлїня.

Харта на єднім боці становлює просты прїнципы в части II, котры ся односять на вшыткы реґіональны і мїнорїтны языки, на боці другім, часть III харты обсягує комплекс шпєціфічных кроків, тыкаючіх ся позїції реґіональных і мїнорїтных языків у рїзных сферах общественноґо жывота: окремы державы можуть слободно в рамках своїх можностей выбрати собі установлїня, котры будуть аплїковати на каждый язык, хоснований на їх тєрїторїї. Цїлєм такой флєксїбілности є рєшпектовати великы роздїлы в реалній сїтуації реґіональных і мїнорїтных языків (кількость вжывателїв, ступїнь роздробєности, і т. д.), але тыж мїру фїнанчных можностей європських країн, бо імплєментація многых установлїнь харты є повязана з немалыма штатныма інвєстіціями. В процесї імплєментації харты є тыж важный прїнцип прогрєсу, т. є. жебы к уж выбранным і імплєментованным повинностям штаты могли пізнїше прибрати новы, кїдь ся їх правна і фїнанчна сїтуація злїпшїть.

Європска харта реґіональных або мїнорїтных языків (далє лем *харта*) была в Штрасбургї отворєна на підпис члєньскыма штатами Рады Европы 5. новємбра 1992. В менї Словацькой Рєпублїкы (далє *СР*) была харта підписана в Штрасбургї 20. фебруара 2001. Народна рада СР схвалила прїятя харты 19. юна 2001 а прєзїдєнт Словацькой Рєпублїкы єї ратїфіковав 20. юла 2001. Ратїфікачна листина была зарєґїстрована в Радї Европы 5. сєптємбра 2001. Про СР харта зачала платити од 1. януара 2002. Текст харты быв опублїкований у Збїрці законів під чїслом 588/2001 (OMZVSR 2001).

Європска харта реґіональных або мїнорїтных языків створює контрольный механїзм на оцїнєваня дотримованя харты в члєньскїй державї з цїлєм подля потребы адресовати данїй країнї рекомєндації на злїпшіня лєґїслатївы, політїкы і практїкы. Основным інштументом того поступу є Выбор експертів РЕ, створєный подля статї 17 харты.

Їго головним цілём є становити реалну ситуацію регіональних або мінорітних языків у даній державі, дати Выбору міністрів РЕ оцінювання дотримованя повинностей конкретным членським штатом і, кідь треба, вызывати членський штат на поступне досягаваня бівшой міри заангажованости.

На злегшіня той задачі Выбор міністрів РЕ, в навязности на статю 15 абз. 1, прияв основу імплементацных справ, котры каждый членський штат має повинность предкладати генералному таємникови РЕ в трирічних ціклах. Влада даной країны тоту справу опублікує. Спомянута основа выжадує од держав інформації о конкретнім дотримованю харты, о общій політиці про языки хранены подля части II харты і деталніший опис вшыткых кроків, котры были прияты на реалізацію установлїнь выбратых про каждый язык, храненый подля части III харты. Першорядов задачов Выбору міністрів РЕ є перевірити інформації уведжены в періодічній справі членської країны про вшыткы релевантны регіональны і мінорітны языки на теріторії даной державы. Далшов задачов є оцінити єствуючі правны акты, предписы і реалну практику імплементаваня регіональних або мінорітних языків у кождім штаті.

З тым цілём Выбор міністрів прияв властны методы работы: зберать інформації од компетентных орґанів і з незалежных здроїв у рамках державы з цілём дістати правдивый і обективный образ о реалній языковій ситуації; по первістнім перевірїню періодічної справи, кідь треба, Выбор міністрів предложить даному штату дакілько вопросів к неясным або в справі недостаточно поясненым проблемам; по тім писомнім поступі делеґація Выбору експертів РЕ звичайно іде до даной державы з цілём перевірити ситуацію на місті, де ся стрітить зо субектами і орґанізаціями, котрых работа є тісно звязана з вживанєм релевантних языків, і конзултує з орґанами проблемы акцентованы почас моніторованя. По завершіню даного поступу Выбор експертів створить свою властну оцінюючу справу, котру предкладать Выбору міністрів ведно з пропозиціями на рекомендації, котры може Выбор міністрів адресовати даному членському штату.

Дотеперь Словацька Републіка передложила Раді Европы 4 справи о імплементації харты в СР – в роках 2003, 2008, 2012, 2014, а Выбор експертів РЕ выпрацовав ку кождій свої оцінюючі справи – в роках 2006, 2009, 2012 (Зозуляк 2012: 2; Плїшкова 2012: 2), 2015 (Медвідь 2015), а таксамо предложив конкретны рекомендації владі СР.

Приятя харты Словацьков Републік выхидить з *Проґрамового выголошіня влады Словацькой Републіки* (часть IV. 4. Д Заґранічна політіка) з року 1998 (PVVSR 1998), в котрім є декларований ціль влады – підписати харту. В септембрі 2000 влада СР повірила

Міністерство заграничних діл, жебы як координатор доїднованя міжнародных договорів – продіскутовало з конкретныма заінтересованыма резортами вопросы выплываючі з підписаня харты.

При уложіню ратифікачной листины зробила СР выголошіня:

«1. СР выголошує, же пріяту харту буде імплементовати в згоді з Уставов СР і пріятыма міжнародныма договорами, котры гарантують рівноправность жытелів перед законом без огляду на їх походжіня, расу, віру або народность, з цілём підпоровати европску языкову дїдовизну без пошкоджіня вживаня штатного языка.

2. СР выголошує подля статі 1 буквы б) харты, же понятя „теритотія, на котрій ся вживать регіональний або мінорітний язык“, ся тыкать сел/міст подля наряджіня влады СР ч. 221/1999 З.з., котрым ся выдає список сел/міст, в котрых жытелі СР, яки належать к народностній меншынї, творять мінімално 20% жытелів, з 25. авґуста 1999, а то враховано імплементациі ей статі 10.

3. Подля статі 3 абз. 1 харты „регіональными або мінорітными языками“ в СР суть языки: булгарьскый, чеськый, хорватьскый, мадярьскый, німецькый, польскый, ромскый, русиньскый і україньскый”» (OMZVSR 2001).

Імплементациа харты (подля статі 2 абз. 2¹) про русиньскый язык (Плішкова 2001: 3, Bandurič 2012: 1–2, 2) ся тыкать слїдуючіх статей:

Статья 8 – Освіта: абз. 1 буква а) пункт ii, буква б) пункт ii, буква ц)² пункт ii, буква д) пункт ii, буква е) пункт ii, буква ф) пункт ii, буквы г), г), i);

Статья 9 – Юстіція: абз. 1 буква а) пункты ii, iii, буква б) пункты ii, iii, буква ц) пункты ii, iii, буква д), абз. 3;

Статья 10 – Справны орґаны і верейны службы: абз. 1 буква а) пункты iii, iv, абз. 2 буквы б), ц), д), ф), г), абз. 3 буква ц) абз. 4 буквы а), ц), абз. 5;

Статья 11 – Масмедії: абз. 1 буква а) пункт iii, буква б) пункт ii, буква ц) пункт ii, буква д), буква е) пункт i, буква ф) пункт ii, абз. 2 і 3;

Статья 12 – Культурна работа і культурны інштїтуції: абз. 1 буквы а), б), ц), д), е), ф), г), абз. 2 і 3;

Статья 13 – Економічний і соціалный живот: абз. 1 буквы а), б), ц), абз. 2 буква ц);

Статья 14 – Черезгранична сполупраца: буква а).

Охрана регіональных і мінорітных языків у Словакії. В СР не є створений шпеціалный штатный орґан заміряный лем на імплементациу харты враховано вопросу охраны регіональных або мінорітных языків. Охрана мінорітных языків є інтеґралнов частёв шыршой охраны народностных меншын імплементованой на різних уровнях охраны основных людських прав і слобод. На уровни

влады проблемы народностных меншын і етнічных груп враховано охрани языків меншын спочатку были в компетенції підпредседы влады СР про европску інтеграцію, людьскы права і меншыны, од року 2012 суть в компетенції Уряду уповномоченого влады СР про народностны меншыны Уряду влады СР. Порадным орґаном влады в уведжених вопросах спочатку была Рада влады СР про народностны меншыны і етнічны группы, в котрій были заступлены представителі народностных меншын (резолюція влады ч. 27 з 1. януара 2001), од року 2011 є то Выбор про народностны меншыны і етнічны группы, котрый є сталым фаховым орґаном Рады влады СР про людьскы права, народностны меншыны і родову рівноправность у вопросах народностных меншын і етнічных груп і їх членів, і в области імплементації харты подля статі 7 абз. 4 харты і Рамкового договору на охрону народностных меншын подля ст. 15 договору. Має функцію конзултативного орґану в ділах участи членів народностных меншын і етнічных груп у рішаню проблемів народностных меншын і етнічных груп подля статі 34 абз. 2 буквы ц) Уставы СР. Окремы міністерства акцептують у россягу своїх компетенцій уведжени вопросы при повнію правовых норм. Уставный суд СР вирішує о поданнях тыкаючіх ся охрани уставных прав жителів враховано права на вжываня языка народностных меншын.

Европска харта регіональных або мінорітных языків має подля Статі 7 абз. 5 Уставы СР **предность** перед законами. Сучасно іде о міджінародный договор, на імплементацію котрого треба подробишу внутроштатну правну регуляцію. Бівша часть релевантных внутроштатных предписів, регулюючіх вопросы зафіксованы в харті, была прията іщі перед підписанєм харты. Многы з них были пізніше змінены або доповнены (LRJMSR 2017).

В слідуючіх рядках курто згорнеме головны прінципы і цілі харты (статья 7 харты), котры СР в тій части ся завязала дотримовати, і представиме оцініня їх імплементації Выбором експертів РЕ:

«1. В одношіню к регіональным або мінорітным языкам, в областях, де ся вжывають, і подля ставу даных языків, сіґнатарьскы країны выбудують свою політику, легіслатіву і практику на слідуючіх цілях і прінципах:

а) акцептованя регіональных або мінорітных языків як прояву културного богатства,

б) решпектованя географічної области каждого регіонального або мінорітного языка так, жебы єствуюче або приправлєване адміністратівне роздіління не нарушило підпору даного мінорітного або регіонального языка,

ц) потреба єднозначного поступу при підпорі регіональних або мінорітних языків з цілєм їх захованя,

д) злегшіня і/або підпора словного або письмового прояву в регіоналім або мінорітнім языку в общественнім і в приватнім животі,

е) утримованя і розвой контактів в областях становлених у харті міжгі групами вживаючіма регіональний або мінорітний язык і другыма групами жыючіма в штаті, котры вживають язык в іденітічній або близкій формі, як і надвязаня културных контактів з іншыма групами в штаті, котры вживають інакшы языки,

ф) заведжіня адекватных форм і інструментів про навчаня і штудії регіональных або мінорітных языків на вшыткых вгодных ступнях,

г) заведжіня выгод, котры бы помогли особам, котры не знають регіональний або мінорітний язык і жыють в області, де ся тот язык вживать, жебы мали можность навчіти ся го, кідь мають інтерес,

з) підпора штудій і баданя регіональных або мінорітных языків на універзітах або еквівалентных інштитуціях,

і) підпора вгодных форм міджінародных вымін в рамках областей становлених у харті про регіональні і мінорітні языки, кідь ся вживають в іденітічній або близкій формі в двох або вєце державах.

2. Штаты ся завязують еліміновати, кідь так іщі не зробили, вшыткы непідложены розділы, вынятки, окліціня або выгоды при вживаню регіонального або мінорітного языка, котрых заміром є одсунути або огрозити єго утримованя або розвой. Приятя шпецiалных кроків на хосен регіональных або мінорітных языків, котры мають підпорити рівноправность міджі вживателями тых языків і остатнім жытельством, або кроків, котры акцептують їх шпецiфічны условия, не мож поважовати за дискриміначны к вживателям вєце росшырених языків.

3. Штаты ся завязують підтримовати взаємне порозуміня міджі вшыткыма языковыма групами в країні вгодныма інструментами, і головно загорнути решпектованя, порозуміня і толеранцію к регіональным або мінорітным языкам до выховы і освіти в штаті, і к уведженому приступу вести і масмедії.

4. При формованю політіки к регіональным або мінорітным языкам сігнатарьскы країны возьмуть до увагы потреби і желаня сформулованы групами, котры уведжены языки вживають. В припадї потреби можуть створити порады органы, котры бы помагали органам у вшыткых вопросах тыкаючіх ся регіональных або мінорітных языків.

5. Штаты ся завязують імплементовати, *mutatis mutandis* (лат. по потрібных корекціях), прінціпы уведжены в абзацах 1 – 4 про языки без теріторії. Про тоты языки але платить, же форму і россяг приятых кроків на релізацію харты треба становити адекватно, з оглядом на

потребы і желаня, але тыж на традиції і характерістичны знакы груп, котры тоты языкы вживають» (SIECHRMJ 2013: 10).

Оцінїня імплементації установлїнь з части II харты в Словакії. Оцінюючи імплементацію выбраних повиностей СР, Выбор експертів РЕ не реаґовав на тоты параґрафы, ку котрым не были в ёго першій справі зазначены ниякы прінціпіалны вопросы, і при котрых не дістав ниякы новы імпульзы на ревідованя оцінїня, але резервовав собі право сітуацію в будучности знова переоцінити. В части II в статї 7 ся то тыкать абз. 1 букв а), д), е), і). К далшым абзацам і буквам статї 7 (Цілі і прінціпы) харты Выбор експертів в окремых ціклах моніторования предложив слїдуючі коментарї, оцінїня і рекомендації, котры ся тыкають русиньского языка:

Абзац 1

Буква г): *Створити выгоды, котры бы помогли особам, якы не знают регіональный або мінорітний язык і жыють в области, де ся тот язык вживать, жебы ся го могли навчіти, кідь мають інтерес.*

По першім моніторованю (2006) Выбор експертів вызвав словацькы орґаны, жебы уможнили особам, котры не овладають регіональный або мінорітний язык, навчіти ся го, кідь мають такий інтерес.

У другій періодічній справі (2008) СР не уводить ниякы інформації о кроках, цілём котрых є створїня таких можностей, з чого виходить, же ниякы ініціативы орґанів СР в імплементації того пункту харты в Словакії зреалізованы не были. В третій оцінюючій справі (2012) Выбор експертів різко пожадав словацькы орґаны, жебы розвивали інституції, в котрых бы особы, якы не знают мінорітний язык, могли ся го навчіти, кідь будуть мати інтерес. В 4. імплементачній справі (2014) СР повторила, же мінорітны языкы ся можуть учіти в кожій школі з навчалным языком словацьким і школярї, якы бісїдують майорітним языком, мають можність навчіти ся го. В контексті русиньского языка, як доказ, справа СР уводить курзы русиньского языка, якы реалізує мімовладна орґанізація *Колысочка* в дакількох селах од року 2015 з підпоров Уряду влады СР.

Буква г): *Підпора штудій і баданя регіональных або меншыновых языків на універзітах або еквівалентных інституціях.*

В часі першого моніторования нияка універзіта в СР не мала спеціалну катедру заміряну на русиньський язык і културу, але на Пряшівській універзіті ся од академічного рока 1999/2000 реалізовала росшырена форма навчання русиньского языка і културы. Выбор експертів жадав словацькы орґаны, жебы додали далшы інформації о тім програмі а таксамо їх вызвав, жебы прияли потрібны крокы на скоріше основаня високошкольских інституцій про штудії русиньского языка і културы (SVE1 2006: 86).

Другу періодичну справу (2008) СР предложила в часі еstownаня Інштитуту регіональних і народностных штудій на Пряшівській універзіті, в котрій конштатовала, же в рамках того інштитуту фунгує Одділіня русиньского языка і культури і універзіта дає можности штудовати учительський програм заміряный на русиньський язык (SVE2 2009: 8). На фунгованя того одділіня надвязав пізніше окремый Інштитут русиньского языка і культури (Plišková 2014: 442–449) заснований в році 2008 зо своїма педагогічными і научными задачами. Выбор експертів оцінив прогрес, котрый словацькы орґаны досягли в імплементації того пункту харты (SVE2 2009: 10).

Абзац 3

Країны ся завязують підпоровати вгодными інштрументами взаємне порозуміння міджі вшыткыма языковыма ґрупами в країні, і головно загорнути решпектованя, порозуміння і толеранцію к регіональным або мінорітным языкам до выховы і освіти реалізованой в країні, і к уведженому приступу вести і масмедії.

В часі першого моніторинґа Выбор експертів вызвав словацькы орґаны, жебы «зміцнили снажіня в сфері освіти і масмедій, заміряны на підвишованя інформованости майорітного жытельства, бісідуючого по словацькы, о вшыткых регіональных або мінорітных языках вжива-ных на Словакії; а окреме жебы підпорили шпеціфічність русиньского языка» (SVE2 2009: 19). Тоту рекомендацію адресовав СР і по 2. ціклі моніторинґа. В 3. ціклі Выбор міністрів РЕ рекомендовав, жебы словацькы орґаны «підвышыли інформованість і пропаґовали толеранцію в майорітнім народі к регіональным і мінорітним языкам і культурам» (SVE4 2015: 14). Выбор експертів різко пожадав словацькы орґаны, жебы прияли інтензівнішы крокы у сфері освіти і масмедій на підвишіня інформованости словацькой майоріты о позітивных приносах регіональных і мінорітных языків про словацьку громаду. У своїй 4. періодічній справі СР декларовала, же єднов з пріорітних областей ґрантового програму Уряду владу СР *Култура народностных меншын* є пропаґація інтеретнічного і інтеркултурного діалоґу і порозуміння міджі майорітов і мінорітами, на котру в році 2014 было виділеных 230 000 ЕУРО. Окрем того штатны орґаны в році 2014 ініціювали приправу учебника о народностных меншынах «Спознайме ся – народностны меншыны», котру бы словацькы школы мали мати к діспозиції в році 2018.

Выслідкы оцініня імплементації русиньского языка в Словакії подля части III, Статі 8 харты языків. З оглядом на предмет статі, в далшій части представиме конкретны пункты статі 8 харты – Освіта, котры ся СР завязала імплементовати, дале на оцініня їх повніня в штирех ціклах моніторинґа Выбору експертів РЕ і на рекомендації Выбору міністрів РЕ словацькым орґанам.

Подля статї 8 харты штатны орґаны СР прияли повинность *уможнити* навчання в регіональных або мінорітних языках на різних уровнях освіти. Імплементация той повинности ся розумить так, же понука мусить передбіговати інтерес і же освіту орґаны повинны планувати і орґанізувати перед тым, як ся на них обернуть зо жадостями родічі або штуденты. Таксамо ся пожадує, жебы понука была континуална міджі окремыма ступнями освіти в даных географічных областях і жебы штатны орґаны активно інформовали родічів, респ. штудентів о доступности освіти в регіональных або мінорітних языках і вызывали їх у бівшій мірі дожадовати ся такой освіти.

Выбор міністрів РЕ по 1. моніторингу рекомендовав словацькым орґанам, жебы прияли кроки на розвой навчання русиньского языка на вшыткых ступнях освіти. По 2. моніторингу Выбор міністрів РЕ адресовав СР рекомендацію забезпечити навчання вшыткых мінорітних языків на вшыткых уровнях і о ёго доступности інформовати родічів. По 3. моніторингу Выбор міністрів рекомендовав словацькым орґанам продовжувати в снажіню забезпечити навчання языків вшыткых міноріт на вшыткых ступнях освіти і інформовати родічів о ёго доступности.

На основі абзацу 1 статї 8 – Освіта – сіґнатарьскы країны ся завязали в областях, де ся регіональны або мінорітны языки вживають, подля сітуації каждого з тых языків і без пошкоджіння навчання офіціального/-ых языка/-ів штату, імплементувати слідуючі пункты на розлічных ступнях освіти і в розлічных формах освіти:

Передшкільске навчання

Буква а) ... пункт ii: Уможнити, жебы переважна часть передшкільского навчання была забезпечена в даных регіональных або мінорітних языках.

В обцім треба конштатовати, же сітуація в розвою школства на базі русиньского языка од приятя харты Словацьков Републік аж до сучасности ся в многім не змінила і мож і єдным словом оцінити як стаґнуюча. Видно то на уровни так передшкільской, основної, але головно середньої освіти. Вынятком є лем високошкольска освіта, де СР свій обовязок сповнила уж у другім моніторингу РЕ (2009).

Школьска сістема Русинів в СР ся зачала на Словакії будувати почінаючи взником основных школ з навчанєм русиньского языка в році 1997, де русиньскый язык ся учів переважно як неповинный предмет у 4 основных школах в Міджілабірцях і в Свіднику. Аж пізніше, по взнику основных школ з навчалным языком русиньскым (2008), на Словакії зачінають сучасно взникати і матерьскы школы з виховным языком русиньскым: Чабины (2008), Баєрівці (2011–2013), Кална Розтока (2014), Кленова (2017). Нїт але доступных інформацій о тім,

жебы в селах, де жыє мінімално 20 % жытелїв русиньской народности, в котрых суть основны школы в общім, або докінця ОШ з навчанєм русиньского языка, ся реалізовала з боку зряджователїв матерьских школ, т. є. сільских урядів, активна понука, респ. пропаґація можности выховы в передшкільских інституціях в материньскім русиньскім языку. Дакілько проб поінформовати родічів было зареґістрованых з боку поєднх членів русиньских орґанізацій – но не мали належный ефект з наслідуючих причін: не мали сістематічний характер, бо їм хыбила фінанчна підпора таких активіт; не мали підпору зряджователїв; не было достаточных праґматічных доводів, котры бы пересвідчили родічів давати діти до таких школ; не было ексекутівного штатного орґану, котрый бы тоты інформації і пропозиції увів до практичного жывота; не было нияких стимулачных механізмів, напр. фінанчных выгод на основаня матерьских школ з выховным языком русиньським, што в реґіоні економічно слабім є дость важный момент.

Выбор експертів поважовав у першім і другім моніторинґу тоту повинность СР за **несповнену** і вызвав словацькы орґаны, жебы приняли крокы на забезпечіння визначной части предшкільской освіти в русиньскім языку і жебы ся постарали о то, жебы понука на різних ступнях освіти была контінуална.

Третья періодічна справа СР (2012) уже конштатовала, же передшкільска освіта в русиньскім языку є доступна в реґіоні, де ся тым языком бісідує, і в селах, де суть школы з навчалным языком русиньським – Чабины, Баєрівці, Кална Розтока. Малу кількість тых школ орґаны аргументовали неінтересом родічів о навчаня в русиньскім языку. По третім моніторинґу Выбор експертів РЕ оцінив тоту повинность СР за **счасти сповнену** (SVE3 2012: 41). В році 2014, коли СР предкладала свою 4. імплементачну справу, заникла основна школа з матерьсков школов з навчалным языком словацькым і русиньським у Баєрівцях, але vznikла ОШ з МШ зо словацькым і русиньським навчалным языком у Калній Розтоці. Выбор експертів по 4. моніторинґу (2015) конштатовав, же сучасна понука школ з навчалным языком русиньським на Словакії є барз мала в порівнаню з кількостєм людей, якы ся приголосили к русиньській народности і к русиньському материньському языку. І по 4. моніторинґу тот обовязок Выбор експертів РЕ поважує лем за **счасти сповнений**.

Основна освіта

Буква б)... пункт ii: Забезпечіти, жебы переважна часть навчаня на основнім ступню была забезпечена в даных реґіональных або мінорітних языках.

В СР по 3. моніторинґу были лем 2 основны школы з навчалным языком русиньським (Чабины, Кална Розтока), в котрых окрем пред-

мету русинський язык і култура ся школярї в русиньскім языку на I. ступню ОШ учать і другы предметы (музична, вытварна, тілесна і регіонална выхова), і 4 ОШ з навчанєм русиньского языка (Міджілабірці, Свідник, Радвань над Лабірцєм, Пчолине), де ся учить предмет русинський язык і култура як не повинный предмет або формов кружка. Кількість школ, де ся учить русинський язык в СР, є доста стабільна, хоць барз низка, і хоць на Словакії наросла кількість сел, в яких жыє мінімално 20 % Русинів – з 68 в році 1991, на 91 в році 2001, аж на 124 в році 2011. В дакількох ОШ ся русинський язык перестав учіти про неінтерес родічів (Колбівці, Шарішський Щавник, Стащін, ОШ Духновичова в Міджілабірцях, II. ОШ у Свіднику, ОШ 1. мая в Снинї), в інших ся зась зачало навчання зато, бо родічі мали інтерес заховати школу в селі (Кална Розтока, Чабины, Баєрівці, пізніше Кленова). Тым але не хочеме повісти, же з кількостїв ОШ, в котрых ся учить русинський язык, Русини на Словакії можуть быти спокійны, наспак, видиме ту барз великы резервы, котры суть выслідком як пасівиты зряджователїв тых школ, так абсенції штатного орґану, котрый бы дозерав на повніня харты в области освіти в русиньскім языку, але тыж орґанів і інституцій, котры бы розвивали підпорны активиты в тім контексті (Bandurič 2012a: 1–2). Тов проблематиков ся лем счаси занимають русиньскы орґанізації в рамках своїх културных проєктів, но не мають професіональных робітників, котры бы могли быти помічны в тій области, зато же свою роботу роблять лем на базі добровольности, также без будь-яких компетенцій і фінанцій не можуть на себе взяти ани нияку одповідность в области розвою освіти в русиньскім языку. Є то задача про штат, котрый бы мав стимуловати основаня, і підпоровати єствованя таких школ шпеціалныма механізмами.

То значить, же Выбор експертів РЕ поважовав тоту повинность в рамках першого моніторинґа (2006) за **неповнєну** і вызвав словацькы орґаны, жебы прияли крокы на забезпечіння визначной части основной освіти в русиньскім языку, як і на забезпечіння континуальной освіти на різних ступнях.

У свойй другій періодічній справі (2008) СР увела, же од року 2008 буде навчання в русиньскім языку реалізовати лем єдна ОШ. В далшых трьох ОШ русинський язык ся буде учіти як выберовый предмет, т. є. на добровольній базі (4 класы, 34 школярїв).

На основі 2. моніторинґа Выбор експертів опоновав, же тоту повинность собі выжадує, жебы ся основна часть навчання на основнім ступню реалізовала в русиньскім языку, што значить, же окрема навчання даного языка ся мусять і далшы предметы учіти в русиньскім языку. Навыше, то установлїня мусить быти зафіксоване в учебных основах.

Выбор експертів поважовав тоту повинність за **неповнєну** і зато,

же кількість шкіл, де ся учить русинський язык і література на Словакії, ся значно зменшыла (в 1. моніторингованю їх было вісем).

Третя періодична справа СР (2012) уводить, же в школьскім році 2010/2011 русинський язык був навчалным языком лем у єдній школі на Словакі, а як предмет ся учів у трёх школах.

По 3. моніторингованю Выбор експертів РЕ оцінює тоту повинність СР лем за **счасти сповнену**.

В році 2014 в 4. імплементаційній справі СР было конштатоване, же в СР є лем єдна ОШ з русинським навчалным языком – в Чабинах, де ся учіло 17 школярів у вшитых штирёх класах, і двоязычна словацько-русинська школа в Баєрівцях, де ся учіло 8 школярів у вшитых штирёх класах, причім до 1. класы наступив лем єден школяр. Окрем того од школьського року 2014/2015 vznikла двоязычна словацько-русинська школа в Калній Ростоці, до якої ходило 22 школярів. В далшых штирёх ОШ на северовыході Словакії (Міджілабірці, Свідник, Радвань над Лабірцём, Пчолине) ся учів русинський язык як неповинный предмет або формов кружку. Штатистику шкіл, клас і школярів, які ся в СР учать русинський язык, выліпшує проєкт мімовладной організації *Колысочка* під назвов *Вечурні школы русинського літературного языка про діти і дорослых*, в рамках якого з підпоров Уряду влади СР од року 2015 русинський язык ся учить в середнім коло 350 особ річно, што свідчить о інтересі о навчання русинського языка в СР.

По 4. моніторингованю Выбор експертів РЕ оцінює тоту повинність СР лем за **счасти сповнену**.

Середні школы

Буква ц)... пункт ii: Дати возможность, жебы переважна часть навчания на середніх школах была забезпечена в регіональных або мінорітних языках.

Треба конштатовати, же русинський язык ся в сучасности не учить ані в єдній середній школі. За цілий моніторингований період (2003–2014) ся навчання русинського языка реалізовало куртый час лем в єдиній гімназії в Міджілабірцях в школьскім році 2002/2003, і то як неповинного предмету. По році того навчання зникло, а в тій гімназії ся дале якийсь час вів уж лем кружок русинського языка і културы. Тот факт але не значить, же на северовыході Словакії не суть предпосылки на основанія середніх шкіл з навчанєм русинського языка. Суть, а негатівный выслідок у тім вопросі є знову резултатом недостаточной активіты ці скоріше нечінности компетентных штатных інституцій і зряджователя середніх шкіл, котрым є Пряшівський самосправный край, а в непослїднім ряді тыж директорів середніх шкіл, про котрых навчання того мінорітного языка не належить к

пріорітним темам. Знаме з минулости, же внаслідку пропагачных акцій Інштитуту русиньского языка і културы Пряшівской універзیتی были заевідованы пробы створити класы або ґрупы в рамках класы з навчанём русиньского языка в Середній педаґогічний і соціалній академії в Пряшові, котра бы мала выховлєвати учітелїв матерьских школ і про народностно змішаны реґіоны або про села/міста з мінорітним русиньским жытельством. Веджіня школы наконець навчання не отворило, аргументуючі недостаточнов кількостєв приголошєных школярїв і абсенціов кваліфікованых учітелїв, а інтересуючіх ся школярїв переключіло на навчання других языків.

То значіть, же Выбор експертів РЕ оцінив тоту повинность СР в рамках першого моніторования за **неповнєну**.

Друга, третя і четверта періодічна справа СР конштатовала, же русиньский язык ся не учіть ани на єдній середній школї на Словакії, т. є. як по 2. і 3., так і по 4. моніторованю Выбор експертів РЕ поважує тоту повинность СР за **неповнєну** і знова різко вызвав словацкы орґаны, жебы прияли крокы на забезпечіня визначной части середній освіти в русиньскім языку і жебы ся постарали о контінуалну понуку на різних ступнях освіти.

Аж по 4. моніторованю РЕ (2015) у звязи з приправов новой *Концепції розвою навчання русиньского языка і културы в матерьских школах, основных школах і середніх школах в СР*, приправу котрой ініціовало Міністерство школства СР (2016–2017), Одбор школства Уряду Пряшівского самосправного края (ПСК) реалізовав далше сондованя у тій самій середній школї, яке принесло знову позітивны выслідкы о інтересі штудентів учіти ся русиньский язык, докінця штуденты в анкеті проявили інтерес матуровати з русиньского языка, а по закінчіню школы учіти в матерьских школах з навчалным языком русиньским. Як з тыма выслідками наложіть дирекція школы і Одбор школства Уряду ПСК, правдоподобно укаже аж наступный цікл моніторования РЕ за три рокы.

Односно орґанізования середнєшкольської освіти в русиньскім языку на Словакії, думає собі, же вгодным рішінєм проблему бы было зачати розвивати активіты і на основаня штатной білінґвалной славянської ґімназії (напр. в Пряшові або в Міджілабірцях) на базі російского і русиньского языка, в котрій бы могли штудентів учіти абсолвенты Пряшівской універзیتی, комбінації учітельских програмів російский язык і література – русиньский язык і література. Таксамо за продуктівне поважуєме і створіня сістемізованых робочіх міст про професіональных робітників в рамках Пряшівского самосправного края, котры бы мали на старости імплементацію штатной легіслативы тыкающей ся навчання русиньского языка, літературы і културы на

середніх школах, як і приятих установлїнь харты.

Одборны школы і учіліща

Буква д)... пункт ii: Дати можность, жебы переважна часть навчания на одборных школах была забезпечена в данных регіональных або мінорітних языках.

Думаєме собі, же на данім ступню розвоя русиньского языка ся дасть забезпечіти на одборных школах лем навчания предмету русиньский язык, русиньска література, русиньска култура, регіонална вихова і історія в русиньскім языку. На Словакії хыблять підпорны і стимулюючі механізми з боку штату, респ. зряджователїв таких школ, котры бы в тім контексті были ініціаторами освіти в русиньскім языку, як і контрольного орґану, котрый бы оцінёвав уровень повніня приятих повинностей в контексті харты.

То значіть, же Выбор експертів поважовав тоту повинность в рамках 1., 2., 3. і 4. моніторования за **неповнєну** і вызвав словацькы орґаны, жебы «прияли крокы на реалізацію вызначной части предшкольскый виховы і навчания на основных, середніх, одборных школах і учіліщах у русиньскім языку і жебы забезпечіли контінуалну понуку на выштыкх ступнях освіти» (SVE3 2012: 30).

Універзітна і високошкольска освіта

Буква е)... пункт ii: Забезпечіти фінанції на штудії данных языків як одборных предметів універзітного і іншого високошкольського навчания.

Од академічного рока 1999/2000 з ініціативы влады СР на Пряшівський універзіті був заложенный Інштїтут народностных штудій і чуждїх языків з одділінєм русиньского языка і културы, котрый реалізовав до кінця академічного рока 2005/2006 лем росшырену форму навчания русиньского языка про штудентів учительства про І. ступінь ОШ. З обективных причін аж в році 2005 Акредітачна комісія СР схвалила проєкт учительского штудійного програму (ШП) русиньский язык і література, а в році 2008 і магістерьского. Обидва ШП од року 2008 реалізує уж самостатный Інштїтут русиньского языка і културы Пряшівской універзіты.

Выбор експертів поважовав повинность СР в области універзітної освіти в рамках 1. моніторования за **неповнєну** і вызвав словацькы орґаны, жебы прияли крокы на ускорїня основаня інштїтуцій заміряных на навчания русиньского языка і културы.

Друга періодічна справа СР (2008) уж конштатовала, же високошкольску освіту в русиньскім языку реалізує Інштїтут регіональных і народностных штудій – Одділіня русиньского языка і културы Пряшівской універзіты в Пряшові (од року 2008 самостатный Інштїтут русиньского языка і културы). Выбор експертів привітав досягнутый

прогрес і поважав тату повинність СР за **сповнену** уж по 2. моніторингу (2009). Мы мусиме конштатовати, же є то єдина сповнена повинність СР у сфері освіти в русиньскім языку в контексті Статі 8 харты языків.

Контінуална освіта і освітні (едукачны) курсы про дорослых
Буква ф)... пункт і: Забезпечіти контінуалну освіту або едукачны
курсы про дорослых переважно або цалком в регіональных або міноріт-
ных языках, або пункт іі: Дати можливість, жебы ся тоты языки
стали предметами освіти дорослых або частёв контінуальной освіти.

Высвітліня того пункту є назначене в попередній часті *Універзитна і високошкольска освіта.*

Поки іде о оцініня сповніня той повинности, Выбор експертів не міг в рамках 1. моніторингу зробити заключіня і пожадав словацькы органы, жебы к тому вопросу ся вернули в далшій періодічній справі.

В 2. моніторингу Выбор експертів поважав тату повинність лем за **счасти сповнену**. Подля ёго погляду, было треба забезпечіти децентралізованішу понуку русиньского языка як предмету освіти дорослых і далшой освіти на сповніня той повинности, т. є. не ограничовати ся лем на роботу Інштитуту русиньского языка і културы на Пряшівській універзиті в Пряшові.

Третья періодічна справа СР (2012) не принесла ниякы додаточны інформації в тім пункті і Выбор експертів поважав тату повинність і дале лем за **счасти сповнену**.

Додаваме, же Методічно-педагогічний центр у Пряшові в сполупраці з Інштитутом русиньского языка і културы ПУ приправили на акредітацію 9 актуалізачных освітніх програмів про учітелів русиньского языка, про три з них в році 2013 і 2015 МПЦ здобув акредітацію і їх зреалізовав. Їх реалізація помогла підвишыти кваліфікованость учітелів русиньского языка в СР а тыж стімуловати інтерес учітелів ОШ і СШ о навчання русиньского языка.

4. періодічна справа СР (2014) ся одкликує на штатну підпору едукачного проєкту мімовладной організації *«Колысочка»* під назвов *Вечерны школы русиньского літературного языка про діти і дорослых.*

Выбор експертів по 4. моніторингу поважує тату повинність СР і дале лем за **счасти сповнену** і адресовав рекомендацію словацькым органам, жебы інтензівніше підпоровали проєкты на заведжіня русиньского языка до освіти дорослых і до контінуальной освіти.

Буква г): Прияти крокы на забезпечіня навчання історії і културы, якы позначіли регіональний або мінорітний язык.

На Словакії дотеперь не были выданы учебники русиньской історії про окремы ступні школ, з вынятком єдного доповнюючого учебного тексту (Маґочій П.Р. Русины на Словенську. Пряшов: Русинська оброда,

1994), правдоподобно зато, же ани в єдній школі, т. є. ани в регіоні компактно заселенім Русинами, зряджователі (сільскы / містьскы уряды) і директоры школ, респ. учітелі історії, жадости такого характеру не настали. Хоць треба повісти, же домашня легіслатива не кладе ниякы барьєры навчаню регіональной або русиньской історії, бо каждая школа, а спеціално ся то чекать од школ на народностно змішаній теріторії, тот предмет може школярям понукнути в рамках свого Школьного освітнього програму. Проблем є може десь інде, а то в тім, же на Словакії з обективних причін дотеперь є абсенція учітелів кваліфікованых на історію Русинів, а то значить, же є ту абсенція ініціативных субектів. Дотеперь у практиці в СР є лем єден абсолвент високошкольскых штудій ШП русиньскый язык і література в комбінації з історієв. Но в рамках виховы к мултікултурности і народностній толеранції бы было вітаным кроком, як бы ся о історії і традиціях Русинів учіли і особы, котры не бісідують регіональними або мінорітними языками, і жыють на народностно змішаній теріторії в сусідстві з Русинами. Предпоклады к тому суть, реалізація але залежить од веджіня окремых школ, од їх зряджователів, але і од родічів, якы бы могли быти ініціаторами. Офіціална позиція компетентного штатного орґану ту хыбить, бо такого дозорного орґану в СР доднесь нїт (Bandurič 2012b: 1–2).

Кідь маєме говорити о оцінїню сповнїня той повинности, то Выбор експертів не міг в рамках 1. моніторинґа зробити заключіння і пожадав словацькы орґаны, жебы ся к тому конкретніше высловили в наслідній періодічній справі.

В 2. періодічній справі (2008) СР конштатує, же основны школы з навчанєм русиньского языка вживають в процесі навчання русиньской історії лем єден доповнюючий учебный текст, котрый сьме уж спомянули. Тота повинність – учіти ся о історії і традиціях споєных з мінорітними языками – ся але тыкать і освіти особ не бісідуючих регіональними або мінорітними языками. То звичайно значить включіння елементів історії і культури, котры мали вплив на регіональний або мінорітний язык, до цілоштатных учебных основ або холем до учебных основ про вшыткых школярїв у даных регіонах.

В 3. і 4. моніторинґу словацькы орґаны інформовали Выбор експертів о тім, же вшыткы школярї ся учать о народностных меншынах, їх минулости і сучасности в рамках предметів історія, географія, обчаньска наука, умелецтво, словацькый язык і література. Мултікултурна освіта як переглядовый предмет є предписаний Штатным освітнім програмом.

Сумарізуючі ся дасть конштатовати, же в СР іщі все не є достаток учебників русиньской історії, лем єден доповнюючий учебный текст

з року 1994. Навчання історії і культури Русинів залежить од ініціативи шкіл. Што ся тыкать навчання історії Русинів тыма школярями, котры не бісідують по русиньскы, то словацькы освітні програмы ани учебники не обсягають ниякы інформації о містній історії. Ситуація бы ся могла змінити вдяка виданю учебника о народностных меншынах «Спознайме ся – народностны меншыны», приправу котрого в році 2014 ініціювало Міністерство школства СР.

Выбор експертів поважовав тоту повинність СР по 3. і по 4. моніторингованю лем за **счасти сповнену** і рекомендовав словацькым орґанам росшырити навчання історії і культури Русинів у словацькых школах.

Буква г): Забезпечити основну і далшу освіту учітелів потребных на реалізацію тых букв од а) по г), котры сіґнатарьска країна прияла.

Є правда, же і в сучасности на Словакії є великий недостаток кваліфікованых учітелів русиньского языка і літературы, бо в практиці є дотеперь лем 25 абсолвентів учітельского магістерьского штудійного програму русиньскый язык і література. То значить, же навчання предмета русиньскый язык і култура, там де сі то жадать ситуація, забезпечують і дале учітелі, котры або абсолвовали росшырену форму навчання русиньского языка і културы на педагогічній факулті ПУ (в рамках штудійного програму учітельство про 1. ступінь ОШ, котрый ПУ реалізовала в роках 1999–2006), або учітелі з дакількорічнов практиков на 1. і 2. ступню ОШ, котры абсолвовали далшу освіту формов курзів русиньского языка і културы, орґанізованых МПЦ в Пряшові, а в сучасности (2017) і учітелі, котры абсолвовали акредітованы актуалізачны програмы МПЦ.

Выбор експертів поважовав тоту повинність в рамках 1. моніторингованя за **несповнену** і вызвав словацькы орґаны, жебы такой прияли прінципiальны крокы на выпрацованя сістематічного і комплексного приступу к вихові учітелів русиньского языка. І Выбор міністрів РЕ рекомендовав словацькым орґанам, жебы зліпшыли ситуацію в школованю учітелів русиньского языка.

Друга періодічна справа СР (2008) уводить лем то, же МПЦ в Пряшові реалізує далшу освіту учітелів у регіонах, де жыє русиньска мiнорiта, а Пряшiвска унiверзiта понукать окрем того освітні курзы про учітелів основных шкіл (1–4 класа).

У 2. моніторингованю Выбор експертів поважовав тоту повинність лем за **счасти сповнену**, бо не мав достаток інформацій на заключіня – ці іщі все є великий недостаток кваліфікованых учітелів, подобно як то было в попереднім моніторингованю.

Третя періодічна справа СР (2012) ся одкликує в обцім плані на роботу МПЦ у Пряшові, но не приносить конкретны інформації о

далшій освіті учителів у русиньскім языку. Четверта періодічна справа СР (2014) ся одкликує на Інститут русиньского языка і культуры ПУ, заміряный на приправу кваліфікованых учителів русиньского языка, і на програмы контінуалной освіти МПЦ у Пряшові.

По 3. і по 4. моніторингованю Выбор експертів РЕ поважує тоту повинность СР лем за **счасти сповнену** і вызвав словацькы орґаны, жебы інтензивніше приступали к реалізованю основной і далшой освіти про учителів русиньского языка вшыткых ступнів школ – од передшкольскої по середнѣшкольску освіту.

Буква і): Створити єден або веце контрольных орґанів одповідных за контролю приятых кроків і за прогрес досягнутый при уведжованю або розвою навчання регіональных або мінорітных языків і предлаганя регулярных справ із тых контроль, котры будуть опублікованы.

Як сьме уж увели выше, такого контрольного орґану в СР доднесь нїт, бо робота Рады про народностну освіту, на яку ся одкликовала періодічна справа СР, мала од самого зачатку лем формальный характер і нїгда повноцінно не фунґовала. В сучасности не фунґує нияк. Мы пересвідчени, же ситуації бы найвѣце помогло, кїбы штат створив спеціальный штатный орґан, напр. уповномоченого про русиньске школство, респ. сістемовы робочі міста або спеціальне одділіня, котре бы мало на старости русиньске школство в рамках Крайского школьского уряду в Пряшові, т. є. в краю, де компактно жыє русиньске жытельство, або в рамках Міністерства школства СР. Таксамо є важне, жебы в рамках Методічно-педагогічного центра в Пряшові было створене повноцінне сістемове робоче місто про професіонального методіка/учителя контінуалной освіти русиньского языка, літературы і культуры.

Выбор експертів поважовав тоту повинность в рамках 1. моніторингованя за **несповнену** і вызвав словацькы орґаны, жебы створили дозорный орґан одповідный за слїдованя приятых кроків і досягнутого прогресу в уведжованю або розвою навчання регіональных або мінорітных языків, котрыма ся говорить в СР, навчання в русиньскім языку, як і за выпрацованя публічных періодічных справ.

Хоць 2. періодічна справа СР (2008) вводить як компетентный порадный орґан міністра школства Раду про народностне школство, Выбору експертів РЕ хыбили конкретны інформації о тім, як тота рада слїдує прияты крокы і досягнутый прогрес в уведжованю або розвою навчання русиньского языка і навчання в русиньскім языку, і як приправлює публічны періодічны sprawy. Выбор експертів РЕ знова підкреслив, же тоту повинность собі выжадує орґан заміряный на контролю навчання регіональных або мінорітных языків. В практиці

є можна, жебы уж єствуючий орґан дозерав над приятыма кроками і досягнутым прогресом в области освіти в мінорітних языках і выпрацовав і опубліковав періодічны sprawy. Выбор експертів зато поважовав тоту повинність СР за **неповнєну**.

Третьа і четверта періодічна справа СР конштатовала, же в СР не був створений ниякий шпецiалный дозорный орґан і одкликує ся лем на Штатну школьску інспекцію, котра оцінює освіту в мінорітних языках і вклучать тоту тему до своєї річної sprawy. Проблемом є, же ей річны sprawy мають лем інтерный характер.

Выбор експертів опоновав, же тота повинність пересягує компетенцію інспекції і подаваня справ о освіті майоріты, наспак, выжадує собі орґан заміряный на слідованя навчаня регіональных або мінорітних языків. Практичным рішінєм проблему бы могло быти, жебы уж єствуючий орґан дозерав над реалізаціов приятых повинностей і жебы приправлєвав періодічны sprawy. Слідованя собі выжадує оцінїня і аналізу приятых кроків і досягнутого прогресу в навчаню регіонального або мінорітного языка. Справа бы окрем іншого мала обяговати інформації о россягу і доступности освіти в русиньскім языку ведно з поступом в областях овладаня языка, достатку учітелїв і учебных матеріалів. Основне є і то, жебы тоты періодічны sprawy были опублікованы, т. є. жебы были приступны шырокій громадї.

Выбор експертів і по 3. моніториню поважовав тоту повинність СР за **неповнєну** і вызвав словацькы орґаны, жебы створили або повірили уж єствуючий орґан задачов слідовати реалізацію приятых кроків і досягнутый прогрес у розвою навчаня в мінорітних языках, респ. мінорітних языків, і приправлєвати публічны періодічны sprawy о выслідках єго моніториня.

Четверта періодічна справа СР (2014) знова ся одкликує на Раду міністра про народностне школство і про імплементацію харты, створєну в році 2013. Выбор експертів РЕ привітав тот крок, але не было му яснє, до какой міры тот штруктура реалізує повинности впливаючі з харты, і пожадав словацькы орґаны обяснити задачі і функцію Рады міністра в процесі моніториня освіти в мінорітних языках.

Заключіня. У заклүчіню можеме представити біланцію повнїня Словацьков републіков приятых девятєх повинностей про русиньскый язык в статї 8 – Освіта – Харты регіональных або мінорітних языків за роки 2003–2014:

- СПОВНЕНА повинність (1): абз. 1 буква е) пункт ii;
- СЧАСТИ СПОВНЕНА повинність (5): абз. 1 буква а) пункт ii; буква б) пункт ii; буква ф) пункт ii; буква г); буква г);
- НЕСПОВНЕНА повинність (3): абз. 1 буква ц) пункт ii; буква д) пункт ii; буква і).

Зарівно бы сьме хотіли додати, же за слідований період видно в СР мірний прогрес в розвою навчання мінорітного русиньского языка. Найвыразніший притім є у сфері високошкольської освіти, а найслабший, респ. ниякий, у сфері середнєшкольської освіти. Основна освіта і передшкольська освіта в русиньскім языку зазначують мірно ступаючий тренд, але без виразніших стимулачных механізмів штату і тот слабо позітивний тренд ся скоро може заставити. Ініціативны крокы в данім процесі бы ся жадали і од самой русиньской громады, жебы од декларованя пріорітної позиції освіти в русиньскім языку у возроднім процесі Русинів по році 1989 перешла ку skutкам, што значить, жебы своє діятельство прімарно і практично заміряла на стимулацію інтересу Русинів о навчання свого материньского языка на вшыткых ступнях освіти.

ПОЗНАЧКЫ

1. В одношіню ку каждому языку, котрый ся уведе при ратіфікації, пріяту або одобріню подля ст. 3, ся каждый член договору завязує повнити мінімално 35 абзаців або букв выбранных з установлїнь части III харты языків, причім мінімално три мусять быти выбраны із статей 8 і 12 а єден із статей 9, 10, 11 і 13.

2. В тексті сьме ся в поєдных пунктах означеных малыма графемами притримовали порядку графем подля словацькой абецеды, жебы не доходило к хыбам при інтерпретації окремых пунктівв офіціального документу харты опублікованого в словацькім языку.

ЛІТЕРАТУРА

Atlas 2012 - *Atlas of the World's Languages in Danger. New edition of the Atlas of endangered languages. UNESCO. 2012.* Retrieved 30 April 2012.

Bandurič 2012 - *Bandurič I. Európska Charta a jej plnenie v podmienkach Rusínov SR* // Народны новинкы. Пряшів, 2012. Ч. 7–9.

Bandurič 2012a - *Bandurič I. Niektoré nedostatky v podpore národnostných menšín* // Народны новинкы. Пряшів, 2012. Ч. 9.

Bandurič 2012b - *Bandurič I. Námety na riešenie situácie v rusínskom hnutí na Slovensku* // Народны новинкы. Пряшів, 2012. Ч. 10.

Зозуляк 2012 - *Зозуляк А. Дакотры проблемы русиньской культуры* // Народны новинкы. Пряшів, 2012. Ч. 6.

Jones 2013 - *Jones M.P. Ohrozené jazyky a jazyková rozmanitosť v Európskej únii*. Brusel. 2013. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/495851/IPOL-CULT_NT\(2013\)_495851\(SUM01\)_SK.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/495851/IPOL-CULT_NT(2013)_495851(SUM01)_SK.pdf); <http://www.europarl.europa.eu/studies> (датум прочітання: 02.07.2016).

Ладіжінський 2001 - *Ладіжінський Ш.* Словенсько і Европска харта меншинових або регіональних мов // Народні новинки. Пряшів, 2001. Ч. 5–8.

LRJMSR 2017 - *Legislatívny rámec pre jazyky menšín v Slovenskej republike.* URL: <https://www.scribd.com/doc/114141409/Legislativny-ramec-pre-jazyky-menšin-v-Slovenskej-republike> (датум прочитання: 22.11.2017).

Медвідь 2015 - *Медвідь П.* Русини Словаччини на стрічці з експертами Ради Європи. URL: <http://www.lem.fm/rusinyi-slovakii-na-strichi-z-ekspertami-radyi-evropy/> (датум прочитання: 22.11.2017).

OMZVSR 2001 - *Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky // Zbierka zákonov č. 588/2001.* Ч. 229. С. 6056. URL: [https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_6F7787469128F42CC125764800442B7A_SK/\\$File/text_charty_z_Zz.pdf](https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_6F7787469128F42CC125764800442B7A_SK/$File/text_charty_z_Zz.pdf) (датум прочитання: 22.11.2017).

Плішкова 2001 - *Плішкова А.* Харту характеризує диференційований доступ до меншини СР // Народні новинки. Пряшів, 2001. Ч. 5–8.

Плішкова 2012 - *Плішкова, А.* Пріоритети Русинів у навчально-виховній сфері // Народні новинки. Пряшів, 2012. Ч. 6.

Magocsi 2016 - *Magocsi P.R.* *Chrťom k horám: Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov.* Prešov: Universum, 2016.

Plíšková 2014 - *Plíšková A.* *Karpatorusínistika v kontexte dejín Prešovskej univerzity // Univerzita v kontexte zmien.* Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2014. С. 442–449.

PVVSR 1998 - *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky od 30.10.1998 do 15.10.2002.* URL: http://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlaseenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf (датум прочитання: 22.11.2017).

SIECHRMJ 2013 - *Správa o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov.* Bratislava, 2003. С. 10–11. URL: <http://archiv.vlada.gov.sk/ludskoprava/data/files/4108.pdf> (датум прочитання: 22.11.2017).

SVE1 2006 - *Správa výboru expertov predložená Výboru ministrov Rady Európy v súlade s článkom 16 charty.* Štrasburg, 2006.

SVE2 2009 - *Uplatnenie charty v Slovenskej republike: Druhý monitorovací cyklus.* Štrasburg, 2009.

SVE3 2012 - *Správa Výboru expertov predložená Výboru ministrov Rady Európy v súlade s článkom 16 charty: Tretia správa.* Štrasburg, 2012.

SVE4 2015 - *4. Správa Výboru expertov Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov o implementácii charty jazykov v Slovenskej republike.* Štrasburg, 2015.

REFERENCES

UNESCO. (2012) *Atlas of the World's Languages in Danger.* Retrieved 30th April 2012.

Bandurič, I. (2012a) *Európska Charta a jej plnenie v podmienkach Rusínov SR [The European Charter and its Implementation for Rusins in the Slovak Republic].* *Narodny novinky.* 7–9.

Bandurič, I. (2012b) Niektoré nedostatky v podpore národnostných menšín [Some shortcomings in the support of national minorities]. *Narodny novinky*. 9.

Bandurič, I. (2012c) Námety na riešenie situácie v rusínskom hnutí na Slovensku [Proposals toward resolving the situation of the Rusin movement in Slovakia]. *Narodny novinky*. 10.

Zozulyak, A. (2012) Dakotry problemy rusin'skoy kultury [Some issues of Rusin culture]. *Narodny novinky*. 6.

Jones, M.P. (2013) *Ohrozené jazyky a jazyková rozmanitosť v Európskej únii* [Endangered languages and linguistic diversity in the European Union]. [Online] Available from: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/495851/IPOL-CULT_NT\(2013\)_495851\(SUM01\)_SK.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/495851/IPOL-CULT_NT(2013)_495851(SUM01)_SK.pdf) (Accessed: 2nd July 2016).

Ladzhinsky, Sh. (2001) Sloven'sko i Evropska kharta menshinovykh abo rerialnykh yazykiv [Slovakia and the European Charter for Minority or Regional Languages]. *Narodny novinky*. 5–8.

Slovak Republic. (2017) *Legislatívny rámec pre jazyky menšín v Slovenskej republike* [Legislative framework for minority languages in the Slovak Republic]. [Online] Available from: <https://www.scribd.com/doc/114141409/Legislativny-ramec-pre-jazyky-menšin-v-Slovenskej-republike> (Accessed: 22nd November 2017).

Medvid, P. (n.d.) *Rusiny Slovakii na strichi z ekspertami Rady Evropy* [Rusins of Slovakia meet with experts of the Council of Europe]. [Online] Available from: <http://www.lem.fm/rusinyi-slovakiyi-na-strichi-z-ekspertami-radyi-evropyi> (Accessed: 22nd November 2017).

Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic. (2001) Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky [An Announcement by the Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic]. *Zbierka zákonov*. 588/2001. Part 229. pp. 6056. [Online] Available from: [https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_6F7787469128F42CC125764800442B7A_SK/\\$File/text_charty_z_Zz.pdf](https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_6F7787469128F42CC125764800442B7A_SK/$File/text_charty_z_Zz.pdf) (Accessed: 22nd November 2017).

Plishkova, A. (2001) Khartu kharakterizue diferentsovanyy pristup k menshynam SR [The Charter characterizes a differentiated approach to minorities]. *Narodny novinky*. 5–8.

Plishkova, A. (2012) Priority Rusiniv u navchalno-vykhovniy sferi [Priorities of the Rusins in the Educational Sphere]. *Narodny novinky*. 6.

Magocsi, P.R. (2016) *Chrbtom k horám: Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov* [With Their Backs to the Mountains: A History of Carpathian Rus' and Carpatho-Rusins]. Prešov: Universum.

Plíšková, A. (2014) Karpatorusinistika v kontexte dejín Prešovskej univerzity [Carpatho-Rusin studies in the context of the history of Prešov University]. In: Konya, P. (ed.) *Univerzita v kontexte zmien* [The university in the context of changes]. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej university. pp. 442–449.

The Government of the Slovak Republic. (1998) *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky od 30.10.1998 do 15.10.2002* [Announcement of the Agenda of the Government of the Slovak Republic from October 30, 1998, to October 15, 2002]. [Online] Available from: <http://www.vlada.gov.sk/data/>

files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf (Accessed: 22nd November 2017).

The Slovak Republic. (2013) *Správa o implementácii Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov* [Report on the implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages]. [Online] Available from: <http://archiv.vlada.gov.sk/ludskeprava/data/files/4108.pdf> (Accessed: 22nd November 2017).

The Slovak Republic. (2006) *Správa výboru expertov predložená Výboru ministrov Rady Európy v súlade s článkom 16 charty* [Report of the Committee of Experts to the Committee of Ministers of the Council of Europe in accordance with Article 16 of the Charter]. Strasbourg: [s.n.].

The Slovak Republic. (2009) *Uplatnenie charty v Slovenskej republike: Druhý monitorovací cyklus* [The Application of the Charter in the Slovak Republic: Second Monitoring Cycle]. Strasbourg: [s.n.].

The Slovak Republic. (2012) *Správa Výboru expertov predložená Výboru ministrov Rady Európy v súlade s článkom 16 charty: Tretia správa* [Report of the Committee of Experts to the Committee of Ministers of the Council of Europe in accordance with Article 16 of the Charter: Third Report]. Strasbourg: [s.n.].

The Slovak Republic. (2015) *Správa Výboru expertov Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov o implementácii charty jazykov v Slovenskej republike* [Fourth Report of the Committee of Experts of the European Charter of Regional or Minority Languages on the Implementation of the Charter of Languages in the Slovak Republic]. Strasbourg: [s.n.].

Плішкова Анна – доцентка, соціолінгвістка, директорка Інституту русинського мови і культури Пряшівської університету в Пряшові (Словенко).

Плишкова Анна – доцент, социалингвист, директор Института русинского языка и культуры Пряшевского университета в Пряшеве (Словакия).

Anna Plishkova – Institute of Rusin Language and Culture – Prešov University (Slovakia).

E-mail: anna.pliskova@unipo.sk